

NECROPOLA DE INCINERAȚIE DE LA GÂRLA MARE, JUD. MEHEDINȚI. CAMPANIA DIN ANUL 2013

Gabriel Crăciunescu, Gavril Eugen Văcuță***

* Drobeta Turnu Severin; gabriel_craciunescu@yahoo.com

** Muzeul Regiunii "Porților de Fier", Drobeta Turnu Severin; gabi.vacuta@gmail.com

Abstract. In the Gârla Mare commune located in Mehedinți County a few settlements and two necropolises belonging to the Žuto Brdo-Gârla Mare Culture were discovered.

One of the necropolis is located at river kilometer 839+500 and the second one is located at river kilometer 836+400. In the latter, archaeological investigations were carried out in 2010, 2012 and 2013. The results of the first two campaigns were published in research journals. A number of eight graves, out of which one was a triple grave, resulted from the first two years of research.

The 2013 campaign led to the discovery of five incineration graves. The incinerated bones from two such graves, no. 11 and no. 13, were deposited in urns. The other graves had the bones deposited in a pit. Except for grave no. 11, all the other graves presented remains from a second individual, as the anthropological analysis revealed. This situation was also encountered in the previous campaigns. All the graves presented remains of animal bones as offerings, except for grave no. 9.

The existence of graves with bones deposited in a pit and the existence of offerings in most of them could represent landmarks to determine the age of this settlement located east of the Iron Gates.

Keywords: Žuto Brdo-Gârla Mare, 2013, five incineration graves, offerings.

Cultura Žuto Brdo-Gârla Mare din bronzul mijlociu și final este marcată de numeroase situri arheologice la est de Porțile de Fier. În foarte multe localități ale județului Mehedinți se află atât așezări cât și situri aparținând acestei culturi. Există localități în care se află și câte două necropole, ca de exemplu în localitățile Ostrovul Corbului și Ostrovul Mare¹. Această situație se întâlnește și la Gârla Mare, altă localitatea din județul Mehedinți, unde se cunosc mai multe așezări și două necropole aparținând acestei culturi. Una din necropole se află situată între km. fluviali 839–840, chiar pe marginea Dunării, iar cea de a doua este situată la km. fluvial 836+400, la circa 300 m distanță de fluviu.

Prima necropolă a fost pusă în evidență de un mormânt descoperit întâmplător în vara anului 2013². Anterior, aici fuseseră descoperite cinci vase cu câte un os de

¹ Crăciunescu, 2012a, p. 33-35.

² Crăciunescu, 2013-2014, p. 54-63.

animal, netrecute prin foc, dar interpretate destul de stângaci³. În realitate este vorba despre vase care au făcut parte dintr-un mormânt al culturii Ţuto Brdo-Gârla Mare. O altă descoperire din această zonă sugerează o prezență îndelungată a acestei culturi în punctul respectiv⁴. Cercetări de teren din anii anteriori au arătat că aici se află și o așezare a acestei culturi. În lipsa unor cercetări sistematice este dificil de precizat care este raportul dintre așezare și necropolă. Nu se poate stabili nici distanța dintre cele două morminte descoperite în acest punct. Cea de a doua necropolă, de la km. fluvial 836+400, a fost semnalată de descoperirea întâmplătoare a altor morminte, în etape diferite⁵. Reamintim, pe scurt, amplasarea și situația necropolei. Perpendicular pe Dunăre, la o distanță de circa 300 m către interior, se află trei dune dispuse nord-sud. Cea din mijloc are o formă concavă, dovadă că de aici a fost exploatat intens nisipul. Cu toate insistențele noastre, nu am găsit nici un fragment ceramic din epoca bronzului, dar este posibil ca și aici să fi existat morminte de incinerare a căror urmă să fi dispărut o dată cu exploatarea intensă a nisipului. Duna din partea de sud este mai mare dar nu prezintă nici un fel de material arheologic. Pe duna din partea de nord se află necropola epocii bronzului. În ultimi ani a început exploatarea nisipului și de pe aceasta și drept urmare capătul de vest al dunei, situat către Dunăre, a fost excavat. Urma mormintelor distruse este constituită de numeroasele grupuri de fragmente ceramice, care mai pot fi observate și acum. Capătul de est al dunei a suferit o intervenție distructivă în momentul când aici a fost construită o cazemată, care făcea parte dintr-un sistem de apărare al Republicii Populare Române în fața unei eventuale agresii venite de la sud de Dunăre. Respectivul cazemată erau construite la vedere apoi erau acoperite cu pământ împins cu buldozerele din zonele vecine. Așa încât distrugerea unui sit este mult mai mare decât construcția în sine. Ca urmare a descoperirilor arheologice amintite și a agresiei actuale asupra necropolei, au fost organizate și desfășurate cercetări arheologice în anii 2010, 2012 și 2013. Primele două campanii au fost publicate în reviste de specialitate⁶. Din cercetările primilor doi ani au rezultat un număr de opt morminte, din care unul era triplu.

La campania din anul 2013 au participat mai mulți specialiști de la Muzeul Regiunii "Porților de Fier"⁷. În această campanie s-a continuat cercetarea necropolei prin intermediul a patru secțiuni numerotate S12-S15, în continuarea celor din anii anteriori. Au fost descoperite cinci noi morminte de incinerare notate și ele în continuarea celor din anii anteriori, M9-M13.

1. Mormântul 9

M9 (Pl. I/1) a fost descoperit în secțiunea XII, caroul doi și avea baza la adâncimea de 1,35 m, iar oasele incinerate erau depuse pe sol. În sudul acestora se afla inventarul ceramic format din trei amfore de mici dimensiuni și o ceașcă.

³ Bărbulescu, Cârstea, 2006, p. 49-54.

⁴ Rus, Sfîngă, 2005, p. 134-137.

⁵ Crăciunescu, 2012a, p. 33-47; Crăciunescu *et alii*, 2015, p. 255-260.

⁶ Crăciunescu, 2013, p. 99-114

⁷ Gabriel CRĂCIUNESCU (responsabil științific), Ersilia Margareta MARCU, Oana NEAGOE, Mihai STÎNGĂ, Gavril Eugen VĂCUȚĂ – membrii în colectivul de cercetare.

1. Ceașca (**Pl. I/4**) este lucrată din pastă cu adaos de nisip fin, bine frământată, bine arsă, de culoare maro. Are fund inelar profilat, corpul bitronconic prevăzut cu trei proeminente organice, gât tronconic, buză rotundă și ușor răsfrântă. O toartă cu protomă coboară de sub buză până pe umărul piesei. Decorul acoperă partea exterioară și constă din linii, ghirlande și cercuri concentrice. Se păstrează urme din substanța albă de incrustație. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=2,5$ cm; DM=5 cm; DG=4,2 cm; DB=1,8 cm.

2. Amforă de mici dimensiuni (**Pl. I/3**) este lucrată din pastă de calitate medie, cu adaos de nisip, superficial frământat, arsă insuficient, de culoare maro închis cu nuanțe cenușii. Are fund plat, corpul globular, gâtul tronconic, buza evazată. De pe maxima bombare coboară patru torți late care se arcuiesc scurt. Nedecorată. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=13$ cm; DM=18 cm; DG=12 cm; DB=4cm.

3. Amforă (**Pl. I/5**) este lucrată din pastă de calitate medie, cu adaos de nisip, superficial frământat, ars insuficient, de culoare maro închis cu nuanțe cenușii. Vasul are fundul plat, corpul bitronconic, gâtul tronconic, buza evazată. La baza gâtului se află un brâu de pe care coboară scurt patru torți late. Nedecorată. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=14$ cm; DG= 11,5 cm; DB=5,5 cm.

4. Amforă (**Pl. I/6**) este lucrată din pastă de calitate medie, amestecată cu nisip, prost frământat și ars, culoare maro închis. Are fundul plat, corpul bitronconic este rotunjit în zona mediană, gâtul este tronconic, buza evazată. Pe maxima bombare are patru torți late care se arcuiesc scurt. Nedecorat. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=14$ cm; DG=11,5 cm; DB=5,5 cm. Alături de cele patru vase, aproape identice dimensional și tipologic, modele din același lut și arse la fel de prost, s-au mai prelevat și fragmente ceramice aparținând altor vase, care nu au putut fi întregite. Este vorba de două funduri de amforă, buze, o toartă și fragmente de gât, mai bine arse iar unele având decor incizat. Acestea fac parte dintr-un mormânt mai vechi, deranjat de mormântul nr. 9.

5. Ac fragmentar (**Pl. I/2a-b**), descoperit cu 0,20 m mai sus de grupul de vase. Se păstrează doar capul acului de tip Hülscopfnadel, sau cu cap în formă de păstaie. Este lucrat din bronz.

2. Mormântul 10

Tot în secțiunea XII, caroul cinci, a fost descoperit un alt mormânt M10 (**Pl. II/1**). Pentru recuperarea acestuia a fost deschisă o casetă cu dimensiunile de 2×1 m. Mormântul avea baza la adâncimea de un metru, iar oasele incinerate erau depuse pe sol. Vasele de ofrandă erau depuse în nordul și sudul oaselor incinerate:

1. Vas de tip *pyraunos* (**Pl. II/3a-c**) lucrat din pastă fină amestecată cu nisip, prost frământată, slab arsă, de culoare maro. Pe suprafața piesei se poate observa modul de realizare a vasului, cu colăcei de lut. Recipientul din mijloc, lucrat separat, are formă tronconică și adâncimea de 6,9 cm. Partea exterioară a vasului are formă tronconică și buza evazată. Pe una din fețele vasului se află o deschidere semicirculară, iar pe partea opusă sunt patru orificii rotunde, trei pe o linie orizontală, iar al patrulea sub cel din mijloc. Nedecorat. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=11,7$ cm; DG=9 cm; DB=9,5 cm.

2. Amforă (**Pl. II/5**) lucrată din pastă de calitate medie amestecată cu nisip, prost frământată, ardere incompletă, probabil a fost pusă și pe rugul funerar, de culoare maro. Are fundul ușor concav, corpul sferic, gâtul tronconic, buza puternic evazată. De pe

maxima bombare coboară scurt patru torți late. Decorată cu linii, spirale, triunghiuri romburi hașurate și cercuri șampilate. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=18$ cm; $DM=16$ cm; $DG=13,5$ cm; $DB=6,5$ cm.

3. Amforă (Pl. II/4) lucrat din pastă de calitate medie amestecată cu cioburi pisate și nisip, prost frământată, arșă incomplet, de culoare maro. Are fundul ușor concav, corpul bitronconic, gâtul cilindric, buza ușor evazată. Două torți late coboară de la mijlocul gâtului până pe umărul vasului. Nedecorat. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=10,4$ cm; $DM=15,7$ cm; $DG=12,3$ cm; $DB=5,5$ cm.

4. Cească (Pl. II/2) lucrat din pastă de calitate medie amestecată cu nisip, prost frământată, ardere incompletă, de culoare maro. Are fundul plat și ușor profilat, corp bitronconic, gât tronconic, buză ușor evazată. O toartă lată și cu protomă coboară de pe buză până pe maxima bombare. Corpul prezintă trei proeminențe organice, specifice ceștilor din această cultură. Nedecorată. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=7$ cm; $DM=7$ cm; $DG=2,8$ cm; $DB=2,8$ cm.

3. Mormântul 11

Următorul mormânt, M11 (Pl. II/1), a fost descoperit în secțiunea XIII, caroul trei și avea baza la adâncimea de 0,92 m.

1. Amfora (Pl. III/2), care adăpostea oasele incinerate, era distrusă, ceea ce nu a permis ca la restaurare să se obțină întregul ei profil. Alte fragmente ceramice erau complet distruse, astfel încât este dificil de precizat forma și numărul vaselor. Dimensiuni: $\hat{I}=19$ cm; $D=26,5$ cm.

4. Mormântul 12

M12 (Pl. III/3) a fost descoperit tot în secțiunea XIII și pentru cercetarea lui a fost necesară deschiderea unei casete cu dimensiunile de 2×2 m. Avea baza la adâncimea de 1,15 m, iar oasele incinerate erau depuse pe sol pe o suprafață orientată NE-SV. Inventarul ceramic era depus în nordul și sudul oaselor incinerate.

1. Fructieră (Pl. III/4a-b) lucrată din lut semifin amestecat cu nisip, prost frământat, ardere incompletă, de culoare brun-negru. Platoul este rotund și concav, fiind decorat la exterior și pe buză cu linii, ghirlande și cercuri concentrice. Piciorul fructierei are formă tronconică, este gol la interior și prevăzut cu patru deschideri rotunde. La partea superioară prezintă o îngroșare a peretelui, ceea ce ar sugera că face corp comun cu platoul. Deoarece între farfuria și piciorul piesei există multe pierderi de material, piesa a fost restaurată din două bucăți. Este și motivul pentru care dăm dimensiuni pentru ambele părți ale fructierei. Dimensiuni. Platou: $\hat{I}=3,5$ cm; $DM=24,5$ cm. Picior fructieră: $\hat{I}=5,5$ cm; $DB=11$ cm; $DG=9$ cm.

2. Castron (Pl. IV/1a-b) lucrat din lut semifin amestecat cu nisip și puțină scoică pisată, prost frământat, insuficient ars, de culoare maro cu nuanțe de gri. Are fundul plat, corp bitronconic, gât tronconic, buză cu trei lobi. Cel de al patrulea lob este transformat într-o toartă gen *ansa lunata*, care coboară de pe buză până pe umărul vasului. Decol acoperă exteriorul piesei și constă din ghirlande și linii. Se păstrează parțial substanța albă de încrustație. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=8$ cm; $DM=13,5$ cm; $DG=12,5$ cm; $DB=6,5$ cm.

3. Amforă (PI. IV/2) lucrată din lut de calitate medie amestecat cu nisip, prost frământat, ardere incompletă, de culoare maro cu nuanțe de brun. Fundul este ușor concav, corpul bitronconic, gâtul tronconic, buza puternic evazată. Pe maxima bombare are două torți late, care se arcuiesc scurt, iar între acestea se află două apucători. Decorul constă din linii, ghirlande și cercuri ștampilate. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=10$ cm; $D=13$ cm; $DM=14$ cm; $DG=10$ cm; $DB=4,5$ cm.

4. Amforă (PI. IV/3) lucrată din lut de calitate medie, amestecată cu nisip, prost frământată, ardere incompletă, de culoare maro închis. Are fundul plat, corpul globular, gâtul cilindric, buza ușor evazată. În zona mediană a corpului, piesa are patru torți late. Decorul constă din linii, ghirlande, cercuri ștampilate. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=9,5$ cm; $D=13$ cm; $DG=6,8$ cm; $DB=5$ cm.

5. Amforă (PI. III/5) lucrată din lut de calitate medie amestecat cu nisip, prost frământat, ardere incompletă, de culoare maro închis. Fundul este plat, corpul tronconic este incomplet. Nedecorată. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=10$ cm; $D=9$ cm.

5. Mormântul 13

M13 (PI. IV/4) a fost descoperit în secțiunea nr. XIII, caseta 3. Baza mormântului se afla la adâncimea de 1,47 m. Conține mai multe vase depuse la circa 20 cm sub amfora care avea rol de urnă funerară și în care se găseau oasele umane incinerate. Oase umane incinerate se aflau și sub urna amintită.

1. Amforă (PI. V/1) era lucrată din lut amestecată cu nisip și pietriș mărunț, prost frământată, ardere incompletă, de culoare maro cu nuanțe brune. Fundul lipsește, corpul este bitronconic, gâtul este tronconic, buza puternic evazată. Sub maxima bombare are patru torți care coboară scurt și se prind pe un brâu în relief. Sub gât, în dreptul fiecărei torți, se află câte o protuberanță conică. Are urme de uzură funcțională. Decorată cu linii, spirale, triunghiuri hașurate și cercuri ștampilate. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=35$ cm; $DM=37$ cm; $DG=29$ cm.

2. Cană (PI. V/3) lucrată din lut semifin amestecat cu nisip, ardere completă, culoare maro. Are fundul plat, corpul bitronconic și ușor curbat, gâtul este cilindric. De pe buză urcă puțin o toartă care apoi coboară până în zona maximei bombări. Nedecorat. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=11$ cm; $DM=12,5$ cm; $DG=11,5$ cm; $DB=8$ cm.

3. Ceașcă (PI. V/2) de la care au fost găsite jumătate din fragmentele inițiale, motiv pentru care lipsesc unele dimensiuni. Ceașca a fost lucrată din lut amestecat cu nisip, prost frământat, ardere incompletă, de culoare maro închis. Are fundul inelar și profilat, corpul bitronconic, gâtul tronconic, buza dreaptă. O toartă cu protomă coboară de pe buză până pe umărul piesei. Decorul constă din linii, ghirlande, cercuri ștampilate și înconjurate de punctate. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=9$ cm; $DM=10$ cm.

4. Amforă (PI. V/4) lucrată din lut amestecat cu nisip cu bobul mare, prost frământat, ardere incompletă, de culoare maro, Fundul lipsește, corpul este bitronconic, gâtul tronconic. Două toarte coboară scurt de la baza gâtului până pe umărul vasului. Lipsește buza iar vasul este nedecorat. Dimensiunile piesei: $\hat{I}=8,5$ cm; $DM=11,5$ cm; $DG=8$ cm; $DB=4$ cm.

5. Amforă (PI. V/5) lucrată din lut de calitate medie amestecat cu nisip cu bobul mare, prost frământat, insuficient ars, de culoare brun-cenușie. Fundul este plat, corpul este

bitronconic, gâtul, cât se păstrează, este tronconic. Lipsește total buza. Nedecorată. Dimensiunile piesei: Î=14 cm; DM=16 cm; DB=7 cm.

6. Amforă (Pl. V/6) lucrată din lut amestecat cu nisip cu bobul mare, prost frământat, ardere incompletă, de culoare brun-cenușiu. Fund plat, corp bitronconic ușor rotunjit, gât tronconic. Două toarte porneau de la Baza gâtului și coborau până pe umărul piesei. Nedecorată. Dimensiunile piesei: Î=10 cm; DM=11,7 cm; DG=9,5 cm; DB=6cm.

* * *

Oasele incinerate ale tuturor mormintelor au fost trimise la Institutul de Antropologie "Francisc Rainer", unde s-a făcut determinarea lor. Din datele obținute cunoaștem faptul că în M9 se află oasele a doi indivizi, din care unul, cel puțin, este de sex masculin. Ambii au fost incinerați la vârsta de 20–40 ani. Mormântul 10 are oase de la doi indivizi, din care unul este de sex nedeterminat și are vârsta de 6–8 ani. Celălalt individ este de sex feminin și avea vârsta de 20–40 ani. În mormântul 11 se afla o persoană de sex feminin, în vârstă de 16–20 ani. Mormântul 12 are oase de la trei indivizi. Primul este de sex indeterminabil și în vârstă de 10–12 ani. Din ceilalți doi, unul este de sex masculin, iar la celălalt nu s-a putut determina sexul. Ambii au vârste cuprinse între 20–40 ani. Mormântul 13 are oase de la doi indivizi, unul de sex masculin celălalt de sex feminin. Ambii au vârsta de 20–40 ani. În raportul primit se menționează că nu există diferențe de culoare între oasele indivizilor analizați, care fac parte din același mormânt, ceea ce ar putea indica faptul că arderea lor a fost concomitentă⁸. În felul acesta este posibil ca mormintele din campania 2013 să difere de acelea din campaniile anterioare în care unul din indivizi era prezent doar prin câteva oase.

Existența mai multor indivizi incinerați și depuși în același mormânt se întâlnește și la vest de Porțile de Fier, direcție din care s-a propagat această cultură în Oltenia. În 19 morminte de la Dubovac se află incinerați 41 de indivizi⁹, datorită faptului că multe morminte sunt duble sau triple. O situație semănătoare se află și la Gârla Mare unde au fost descoperite, până acum, un mormânt triplu¹⁰ și altul cvadruplu¹¹. Un mormânt dublu și altul triplu au fost descoperite și la Gruia, jud. Mehedinți¹² ceea ce denotă faptul că această practică este destul de frecventă în vestul Olteniei.

Analiza ultimelor cinci morminte a pus în evidență faptul că în unele din acestea se găsesc oase de animale, resturi ale unor ofrande. Nu se precizează de la ce animale provin deoarece materialele nu au fost analizate și de un arheozoolog. Astfel, în mormântul 10 avem trei fragmente de oase de animal, nearse, și două fragmente de oase de animal, arse. Mormântul 12 are două fragmente de diafiză de os lung de animal, arse. La mormântul 13 au fost găsite cinci fragmente de diafize și o epifiză de la oase de animal, arse. Pe lângă acestea au mai fost găsite fragmente de la o piesă de os decorată și un fragment de os circular în secțiune, de la o altă piesă, posibil ac.

⁸ Constantinescu, Culea, 2013, p. 8.

⁹ Milleker, 1906, p. 42.

¹⁰ Inedit.

¹¹ Crăciunescu, 2012b, p. 33-47.

¹² Crăciunescu, 2006, p. 68-70.

Din cercetările mai vechi se cunoaște faptul că în necropola de la Ostrovul Corbului, în mormântul VII, a fost găsit un os de animal¹³. Cercetări mai recente¹⁴ au dus la descoperirea unor oase de animal în două morminte din necropola de la Crivina, jud. Mehedinți¹⁵. Acestea erau nearse și depuse în unele vase din inventarul celor două mormite. Unul din aceste două morminte avea oasele umane incinerate depuse în groapă iar celălalt avea oasele umane incinerate depuse în urnă. În marea necropolă din estul Olteniei, de la Cârna-Grindu Tomii, nu se găsesc decât patru morminte cu ofrande de carne incinerate¹⁶, iar la Cârna-Ostrovogania doar la două morminte¹⁷ au fost depuse ofrande de carne în groapă. În aceeași zonă de est, la Plosca-Cabana de metal, a fost descoperit un mormânt cu oase nearse depuse în groapă¹⁸. În vestul arealului culturii Žuto Brdo-Gârla Mare, la Dubovac, ofrandele sunt depuse în mormânt, nu pe rug.

De regulă, un mormânt al acestei culturi are oasele umane incinerate depuse într-o urnă, care poate fi orice tip de vas ceramic. Se cunosc și morminte, foarte puține, care au aceste oase depuse direct în groapă, grămadă sau împrăștiate. Mormintele din campania 2013, de la Gârla Mare, prezintă următoarea situație. Mormântul 9 avea oasele incinerate depuse în groapă, ca și mormintele 10 și 12. Mormântul 11 avea aceste oase depuse în urnă, ca și mormântul 13 la care se mai aflau oase și în jurul urnei datorită faptului că aceasta era spartă. În vestul Olteniei acest mod de depunere a resturilor incinerate ale decedaților se întâlnește și în alte necropole. În necropola de la Balta Verde au fost găsite două morminte, nr. 2 și 11, care aveau oasele incinerate depuse în groapă¹⁹. Aceeași situație s-a întâlnit și la mormântul nr. VII de la Ostrovul Corbului²⁰. Pe aceeași linie se înscriu și alte descoperiri; mormântul nr. 1 de la Crivina²¹ și mormintele 1 și 4 din 2010 de la Gârla Mare²². În estul Olteniei, la Cârna-Grindu Tomii, au fost descoperite doar patru morminte de acest fel. La Cârna-Ostrovogania doar mormintele 67 și 69 au resturile cinerare depuse în groapă²³ iar la Plosca-Cabana de metal, mormintele 48 și 49²⁴.

Mormântul 9 deranjează un mormânt mai vechi al aceleiași culturi, situație care mai este întâlnită și în necropola de la Gruia²⁵, din vestul Olteniei. Disparația semnelor de morminte presupune o folosire îndelungată a acesteia și deci numeroase înmor-

¹³ Berciu, 1939, p. 106.

¹⁴ Crăciunescu, Neagoe, 2008, p. 87-96.

¹⁵ El Susi, 2008, p. 85.

¹⁶ Dardu NICOLĂESCU-PLOPȘOR, în Dumitrescu, 1961, p. 365-380, {n. 5} (*apud* Șandor-Chicideanu, 2003, p. 161).

¹⁷ Șandor-Chicideanu, 2003, p. 161; Motzoi-Chicideanu, 2011, p. 515.

¹⁸ Șandor-Chicideanu, 2003, p. 161.

¹⁹ Berciu, Comșa, 1956, p. 267-278.

²⁰ Berciu, 1939, p. 106, fig. 115.

²¹ Crăciunescu, Neagoe, 2008, p. 87.

²² Crăciunescu, 2011, p. 38-39.

²³ Motzoi-Chicideanu, 2011, p. 515.

²⁴ Motzoi-Chicideanu, p. 519.

²⁵ Crăciunescu, 1998, p. 117.

mântări în spațiul considerat sacru de comunitatea respectivă. Înseamnă și că necropolele amintite aveau dimensiuni destul de mari, lucru care nu se mai poate constata în momentul cercetării, când nu mai găsim decât puține morminte, ca la Gruia.

De discutat este și adâncimea la care au fost descoperite mormintele. Din datele prezentate se poate observa că aproape toate mormintele au adâncimi care variază în jurul unui metru. Consider că mai puțin importantă este zona de pantă în care s-a săpat mormântul și că mai importantă este mișcarea nisipului determinată de vânt și precipitații.

Urna mormântului 10 prezintă urme de uzură funcțională. De mai mult timp susțin opinia²⁶ că nu se lucra o ceramică funerară în totalitate. Desigur că atunci când familia decedatului nu avea disponibile anumite forme ceramice, care trebuiau să fie depuse în mormânt, se lucrau acele vase. De fapt, acest lucru se observă și în calitatea materialelor pe care le găsim în morminte, în sensul că unele vase sunt prost arse.

Din materialele găsite în cele cinci morminte atrag atenția două piese. Una este un vas de tip *pyraunos* de mici dimensiuni, descoperit în mormântul 10. Fragmente din acest tip de vas au fost descoperite atât în necropole cât și în așezări²⁷. Singura piesă asemănătoare cu descoperirea noastră a fost găsită în necropola de la Ostrovul Mare-*Bivolării*²⁸, o piesă tot de mici dimensiuni.

În zona mormântului 9, puțin mai sus, a fost găsit capul unui ac de tip Hülseknopfnadel. O piesă întregă a fost găsită²⁹ în zona km. fluvial 839, acolo unde au fost descoperite numeroase fragmente ceramice aparținând culturii Verbicioara din bronzul mijlociu. Drept urmare, acel ac a fost atribuit acestei culturi³⁰. În respectiva zonă au fost descoperite mai târziu numeroase fragmente ceramice aparținând culturii Žuto Brdo-Gârla Mare, chiar și un mormânt. Un al doilea ac, de la care se păstrează doar capul, a fost descoperit în mormântul 3 al necropolei despre care discutăm³¹. Alt exemplar asemănător a fost descoperit la Novaci, jud. Ilfov. Descoperirea este întâmplătoare într-o zonă în care au fost găsite, mai târziu, materiale aparținând culturilor Glina și Tei, fazele II, III și IV³². Alexandru OANCEA consideră că piesa poate aparține fazei II a culturii Tei. O altă piesă a fost descoperită la Wietenberg³³ într-un mediu nesigur și este considerată că aparține Bronz Reinecke B₁, contemporană cu o piesă descoperită la Vrșac într-un mormânt datat de Milutin GARAȘANIN în Bronz Reinecke B₁. O altă piesă, dar cu corpul netorsionat, a fost descoperită la Glăvăneștii Vechi³⁴ și este descoperită într-un nivel aparținând primei faze a culturii Noua. Alte două piese cu țija torsionată provin de la Pecica-*Șanțul Mare*³⁵. Sunt datate de Florin GOGĂLTAN la

²⁶ Crăciunescu, 1998, p. 117.

²⁷ Crăciunescu, 2015, p. 131-146.

²⁸ Berciu, 1953, p. 606 și Pl. XXIX/4.

²⁹ Crăciunescu, 2005, p. 439-442.

³⁰ Crăciunescu, 2005, p. 439-442.

³¹ Inedit.

³² Vulpe, Veselovschi-Bușilă, 1967.

³³ Horedt, 1960, p. 129, Fig. 13/2.

³⁴ Florescu, 1967, Fig. 14/11.

³⁵ Soroceanu, 1991, p. 88-89, pl. 18/10, 11.

sfârșitul bronzului mijlociu³⁶. Piese asemănătoare sunt cunoscute și în zonele vecine, în Ungaria³⁷ și Serbia³⁸. Aria lor de răspândire, de fapt, este mai largă și cuprinde Cehia, Slovacia, sudul Germaniei, estul Austriei, Ungaria, România și Bulgaria³⁹, dar piese de acest gen ajung până în Polonia⁴⁰. Acele de tip Hülseknopfnadel, sau cu capul în formă de păstaie, au fost privite drept piese specifice metalurgiei din perioada Reinecke A₂, cele cu tija dreaptă aflându-se în uz în prima parte a acestei etape, în timp ce exemplarele cu tija torsionată sunt întâlnite și în contexte de la sfârșitul perioadei A₂ și începutul celei următoare⁴¹. Faptul că acele cu tija dreaptă sunt mai vechi decât cele cu tija torsionată se cunoaște de foarte mult timp⁴² și este confirmată de cercetări mai noi⁴³.

Revenind la piesa descoperită în zona mormântului 9, și coroborând această descoperire cu exemplarul de ac cu cap în formă de păstaie descoperit în inventarul mormântului 3 din această necropolă, putem să exprimăm un punct de vedere conform căruia începutul culturii Źuto Brdo-Gârla Mare este mai timpuriu. Aceasta cel puțin în partea de vest a Olteniei. În sprijinul acestei păreri amintim elementele de ritual funerar. Ne referim la faptul că depunerile incinerărilor sunt depuse în groapă, mormintele cu ofrande sunt mai numeroase în vestul Olteniei față de zona de est. Pătrunderea purtătorilor culturii Źuto Brdo-Gârla Mare, de la vestul către estul Porților de Fier, se produce treptat și de aici apar aceste diferențe de ritual. Marea pierdere pentru vestul Olteniei este constituită de faptul că toate necropolele din această parte au fost distruse masiv. Cel mai mare rol în această distrugere îl are crearea lacului artificial Porțile de Fier II și într-o măsură mult mai mică și acțiunea umană. Această ultimă acțiune este valabilă pentru necropola de la Gârla Mare, km. fluvial 836+400.

Cercetările s-au oprit în această necropolă. Este necesară reluarea lor grabnică de către Muzeul Regiunii "Porților de Fier", care este în reabilitare și are mai puține activități de profil. Cercetarea acestei necropole este tot atât de importantă ca și cercetarea amfiteatrului roman de la Drobeta Turnu Severin. Continuarea cercetării necropolei reprezintă singura șansă, în acest moment, de a ne face o părere asupra dimensiunilor acestui cimitir și nu se știe ce elemente inedite rezervă continuarea acestora.

ABREVIERI:

DB = diametrul bazei DM = diametrul maxim
DG = diametrul gurii Î = înălțime

³⁶ Gogâltan, 1999, p. 169.

³⁷ Mozsolics, 1967, p. 82.

³⁸ Morintz, 1978, p. 26.

³⁹ Vasić, 2003, p. 16.

⁴⁰ Gedl, 1983, p. 27-28.

⁴¹ Hänsel, 1968, p. 77-78.

⁴² Schráníl, 1928, p. 101.

⁴³ Ernnée *et alii*, 2009, p. 355-410.

Fig. 1. 1. Mormântul 9; 2a–b. fragment de ac; 3. amforă; 4. ceașcă; 5–6. amfore.

Fig. 2. Mormântul 10; 2. ceașcă; 3a–c. vas *pyraunos*; 4–5. amfore.

Fig. 3. 1. Mormântul 11; 2. amforă M11; 3. Mormânt 12; 4a-b. fructieră; 5. amforă.

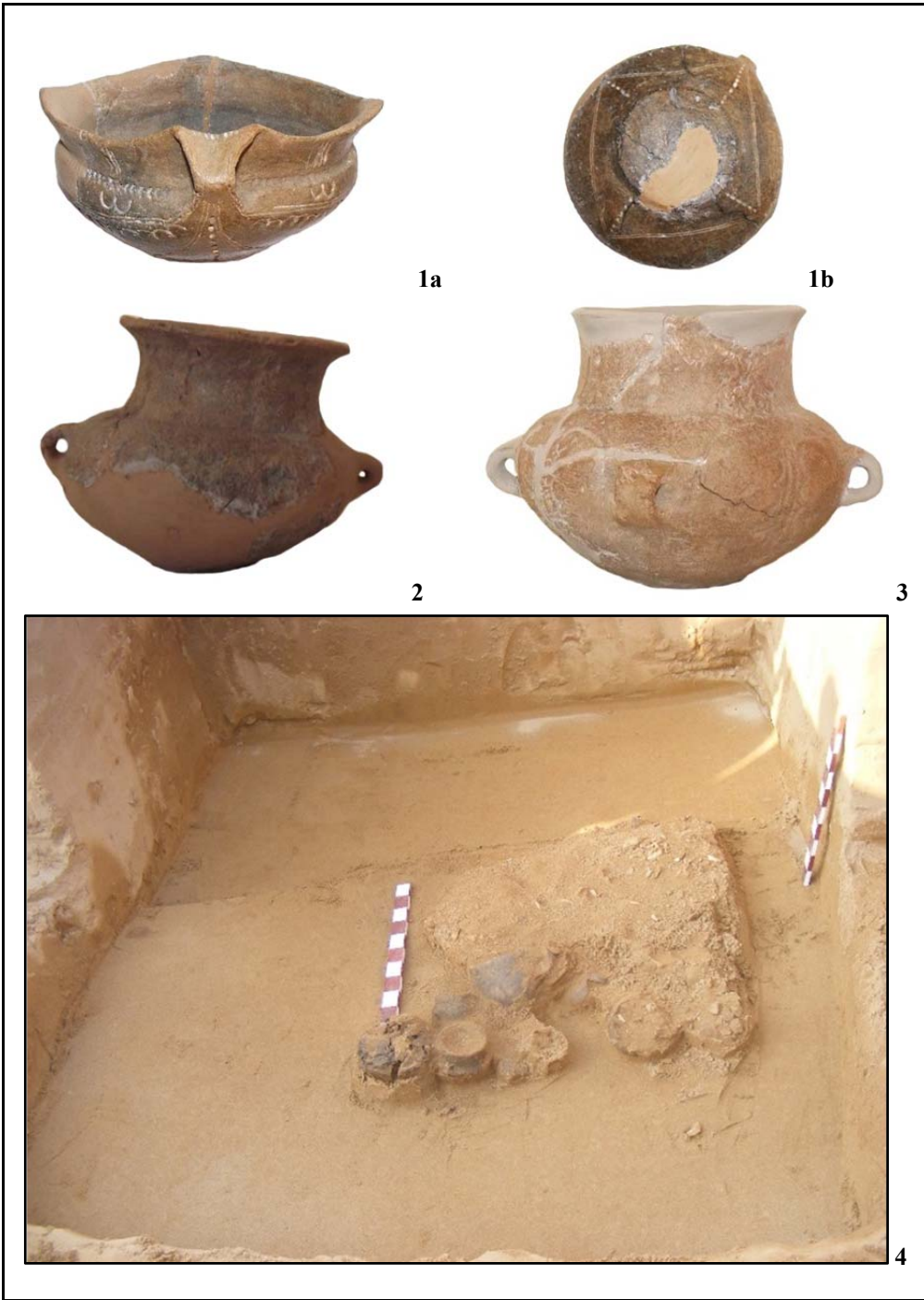

Fig. 4. 1a–b. castron; 2–3. amfore; 4. Mormânt 13.

Fig. 5. 1. amforă; 2. ceașcă; 3. cană; 4–6. amfore.

BIBLIOGRAFIE

- Bărbulescu, Cârstea, 2006 Constantin Augustus BĂRBULESCU, Angela CÂRSTEA, *Un depozit de vase cu caracter funerar de la sfârșitul epocii bronzului și începutul primei epoci a fierului descoperit la Gârla Mare (jud. Mehedinți)*, În: *Argesis*, XV, 2006, p. 49-54.
- Berciu, 1939 Dumitru BERCIU, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Ed. Ramuri, Craiova, 1939, 249 pg.
- Berciu, 1953 Dumitru BERCIU, *Catalogul muzeului arheologic din Turnu-Severin*, În: *Materiale Arheologice*, I, 1953, p. 589-691.
- Berciu, Comșa, 1956 Dumitru BERCIU, Eugen COMȘA, *Săpăturile arheologice de la Balta Verde și Gogoșu (1949 și 1950)*, În: *Materiale și Cercetări Arheologice*, II, 1956, p. 251-489.
- Constantinescu, Culea, 2013 Mihai CONSTANTINESCU, Mihaela CULEA, *Analiza antropologică a osemintelor din necropola de la Gârla Mare, jud. Mehedinți*, 2013, p. 1-10 (ms; raport depus la MRPF).
- Crăciunescu, 1998 Gabriel CRĂCIUNESCU, *L'Âge du Bronze moyen et final au nord du Danube, à l'est des Portes de Fer*, În: Cristian SCHUSTER (ed), *Die Kulturen der Bronzezeit in dem Gebiet des Eisernen Tores*, Kolloquium in Drobeta-Turnu Severin (November 1997), Rumänisch – Jugoslawische Kommission für die Erforschung der region des Eisernen Tores, Rumänisches Inst. für Thrakologie, Archäologische Abteilung, Bd. 2, Bukarest, 1998, 156 pg., ISBN 9739833497; p. 115-138.
- Crăciunescu, 2005 Gabriel CRĂCIUNESCU, *Une épingle à tête gainée d'Oltenie*, În: Cristian Ioan POPA, Gabriel RUSTOIU (eds), *Omagiu profesorului Ioan Andrișoiu cu prilejul împlinirii a 65 de ani. Studii și cercetări arheologice*, Ed. Altip, Alba Iulia, 2005, 517 pg., ISBN 9737724690; p. 439-442.
- Crăciunescu, 2006 Gabriel CRĂCIUNESCU, *La nécropole à crémation de l'Âge du Bronze de Gruia, département de Mehedinți*, În: *Pratiques funéraires et manifestations de l'identité culturelle (Âge du Bronze et Âge du Fer). Actes du IVe Colloque International d'Archéologie Funéraire organisé à Tulcea, 18-22 mai 2000*, Vasilica LUNGU, Gavrilă SIMION, Florin TOPOLEANU (eds), Publications de l'Institut de Recherches Eco-Muséologiques de Tulcea, 3, Tulcea, 2006, 276 pg., ISBN 9730-047766; p. 67-76.
- Crăciunescu, 2011 Gabriel CRĂCIUNESCU, *Observații asupra mormintelor culturii Gârla Mare din zona de sud-vest a Olteniei*, În: *Tibiscum*, S.N., Arheologie-Istorie, 1/2011, p. 37-42.
- Crăciunescu, 2012a Gabriel CRĂCIUNESCU, *Necropolele culturii Țuto Brdo-Gârla Mare din sud-vestul Olteniei*, În: *Drobeta*, XXII, Arheologie-Istorie, 2012, p. 32-53.
- Crăciunescu, 2012b Gabriel CRĂCIUNESCU, *Un mormânt de incinerare descoperit la Gârla Mare, județul Mehedinți*, În: *Tibiscum*, S.N., Caransebeș, 2/2012, p. 33-47.
- Crăciunescu, 2013 Gabriel CRĂCIUNESCU, *Țuto Brdo-Gârla Mare Necropolis from Gârla Mare, Mehedinți County*, În: Valeriu SÎRBU, Radu ȘTEFĂ-

- NESCU (eds), *The Thracians and their Neighbors in the Bronze and Iron Ages*, Proceeding of the 12th International Congress of Thracology, Târgoviște, 10th-14th September 2013, Volume II: *Necropolises, Cult places, Religion, Mythology*, Brașov County History Museum, Museum of Brăila, Ed. Istros, Brașov, 2013, 462 pg., ISBN 978-606-654-077-3; p. 99-114.
- Crăciunescu, 2013-2014 Gabriel CRĂCIUNESCU, *Descoperiri din epoca bronzului la Gârla Mare, km fluviali 839-840*, În: *Buridava*, Studii și materiale, XI, 2013-2014, p. 54-63.
- Crăciunescu, 2015 Gabriel CRĂCIUNESCU, *Bronze age Pyraunos pots and clay plates discovered in Oltenia*, În: *Tibiscum*, 5/2015, p. 131-146.
- Crăciunescu, Neagoie, 2008 Gabriel CRĂCIUNESCU, Oana NEAGOE, *Două morminte de incinerare de la Crivina, jud. Mehedinți*, În: *Drobeta*, Arheologie-Istorie, XVIII, 2008, p. 87-96.
- Crăciunescu et alii, 2010 Gabriel CRĂCIUNESCU, Marian Iulian NEAGOE, Cristian MANEA, Gabriel Eugen VĂCUȚĂ, *O locuință din epoca bronzului în insula Gârla Mare*, În: *Drobeta*, Arheologie-Istorie, XX, 2010, p. 99-110.
- Dumitrescu, 1961 Vladimir DUMITRESCU, *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Cîrna*, Institutul de Arheologie al Academiei R.P.R., Biblioteca de arheologie, 4, Ed. Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1961, 386 pg.
- El Susi, 2008 Georgeta EL SUSI, *Ofrande animale descoperite în morminte Gârla Mare de la Crivina (județul Mehedinți), campania 2008*, În: *Drobeta*, XVIII, Arheologie-Istorie, 2008, p. 85-86.
- Ernée et alii, 2009 Michal ERNÉE, Johannes MÜLLER, Knut RASSMANN, *Ausgrabung des frühbronzezeitlichen Gräberfelds der Aunjetitzer Kultur von Prag-Miškovice. Auswertung und erste Ergebnisse der naturwissenschaftlichen Untersuchungen: ¹⁴C-Daten und Metallanalysen*, În: *Germania*, Anzeiger der Römisch - Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Jahrgang 87, 2009 (2012), 2. Halbband, p. 355-410.
- Florescu, 1967 Adrian FLORESCU, *Sur les problèmes du bronze tardif carpato danubian et nord-ouest pontique*, În: *Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 59-94.
- Gedl, 2009 Marek GEDL, *Die Lanzenspitzen in Polen*, Prähistorische Bronzefunde, Abteilung V, Band 3, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2009, IX + 127 pg., ISBN 3515093532.
- Gogăltan, 1999 Florin GOGĂLTAN, *Bronzul timpuriu și mijlociu în Banatul românesc și pe cursul inferior al Mureșului. I. Cronologia și descoperirile de metal*, Ed. Orizonturi Universitare, Timișoara, 1999, 392 pg., ISBN 973-9400-65-5.
- Horedt, 1960 Kurt HORED, *Die Wietenbergkultur*, În: *Dacia*, N.S., IV, 1960, p. 107-137.
- Milleker, 1906 MILLEKER Bódog, *Délmagyarország régiségleletei a honfoglalás előtti időkből*, III. Rész, Kiadta A „Délmagyarországi Tört[énelmi]. és Rég[észeti]. Múzeum-Társulat“, Temesvár, Csanád-Egyházmegyei könyvnyomda, 1906, 295 + [2] pg.
- Motzoi-Chicideanu, 2011 Ion MOTZOI-CHICIDEANU, *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, Vol. I, Ed. Academiei Române, București, 2011, 900 pg., ISBN 9732720468, 9789732720462.

- Morintz, 1978 Sebastian MORINTZ, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii, I: Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic*, Academia de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România. Institutul de arheologie, Biblioteca de arheologie, XXXIV, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, 215 pg.
- Mozsolics, 1967 MOSZOLICS Amália, *Bronzefunde des karpatenbeckens. Depotfund-horizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967, 280 pg.
- Oancea, 1972 Alexandru OANCEA, *Un ac de tip „Hülsenkopfnadel” descoperit la Novaci*, În: *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 23, 1972, 3, p. 449-452.
- Rus, Stîngă, 2005 Răzvan RUS, Mihai STÎNGĂ, *Noi descoperiri arheologice întâmplătoare pe teritoriul județului Mehedinți*, În: *Drobeta*, Arheologie-Istorie, XV, 2005, p. 134-137.
- Schránil, 1928 Josef SCHRÁNIL, *Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens*, Grundriss der slavischen Philologie und Kulturgeschichte, IV, Berlin, Leipzig, Walter de Gruyter, 1928, 374 pg.
- Soroceanu, 1991 Tudor SOROCEANU, *Studien zur Mures-Kultur*, Buch am Erlbach, 1991, 170 pg., ISBN 3-924734-25-9.
- Șandor-Chicideanu, 2003 Monica ȘANDOR-CHICIDEANU, *Cultura Țuto Brdo-Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, vol. I, Ed. Nereamia Napocae, 2003, 395 pg., ISBN 973-7951-15-8, 973-7951-16-6.
- Vasić, 2003 Rastko VASIĆ, *Die Nadeln im Zentralbalkan (Vojvodina, Serbien, Kosovo und Mazedonien)*, Prähistorische Bronzefunde, XIII, 11, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2003, 154 pg., ISBN 3515079203.
- Vulpe, Vese-lovschi-Bușilă, 1967 Alexandru VULPE, Valentina VESELOVSCHI-BUȘILĂ, *Date noi privind periodizarea culturii Tei și culturii Basarabi*, În: *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 18, 1967, 1, p. 83-112.